

Ярош С. П., Гриценко П. М

## ЗАСТОСУВАННЯ БАГАТОЦІЛЬОВИХ ЛІТАКІВ У СУЧАСНИХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ

**Анотація.**Доповідь присвячена особливостям застосування багатоцільових літаків у сучасних воєнних конфліктах на прикладі трьох регіональних воєнних конфліктів: Індія – Пакистан, Ізраїль – Іран, Камбоджа – Таїланд та російсько-української війни. Досліджено бойовий склад задіяної авіації, типи використовуваних багатоцільових літаків, характер і тактику їх бойового застосування. Проаналізовано роль тактичних прийомів і способів, що вплинули на ефективність бойового застосування багатоцільових літаків у розглянутих конфліктах: ведення дальнього повітряного бою; групові дії з використанням систем обміну даними для передавання тактичної інформації та виконання узгоджених маневрів; координація з іншими родами військ.

У кожному з конфліктів проаналізовано особливості бойового застосування за кількістю знищених об'єктів, втрат авіації та витрат авіаційних засобів поразення.

**Ключові слова:** багатоцільовий літак, воєнний конфлікт, бойове застосування, повітряний бій.

**Abstract.** The report is devoted to the peculiarities of employment of multirole aircraft in contemporary armed conflicts, using three regional conflicts — India–Pakistan, Israel–Iran, Cambodia–Thailand — and the Russo-Ukrainian War as case studies. The combat composition of the deployed air forces, the types of multirole aircraft employed, and the character and tactics of their combat employment were examined. The role of tactical techniques and methods that influenced the effectiveness of multirole aircraft employment in the examined conflicts was analyzed; these include beyond-visual-range air combat, coordinated group actions using data-link systems to share tactical information and execute synchronized maneuvers, and coordination with other services.

In each conflict, the specifics of combat employment were analyzed in terms of the number of targets destroyed, aviation losses, and the expenditure of air-delivered weapons.

**Keywords:** multirole aircraft, armed conflict, combat employment, air combat.

### Вступ

На багатоцільові літаки (БЦЛ) в сучасних конфліктах покладається широкий спектр оперативно-тактичних завдань, включаючи завоювання переваги в повітрі, знищення важливих об'єктів противника, подавлення системи протиповітряної оборони (ППО) та підтримку наземних військ у наступі або обороні. [1]. Аналіз трьох ключових регіональних воєнних конфліктів сучасності: Індія–Пакистан, Ізраїль–Іран, Камбоджа–Таїланд та російсько-української війни (РУВ) демонструє відмінності у рівні інтенсивності бойових дій, технічному оснащенні сторін, а також у тактичних прийомах і способах застосування БЦЛ [2-8].

Воєнний конфлікт між Пакистаном та Індією ілюструє класичне протистояння двох держав з розвинутою бойовою авіацією. Воєнний конфлікт Ізраїлю та Ірану це приклад асиметричної війни, в якій перевага в технологіях та розвідці є вирішальною.

Воєнний конфлікт між Камбоджею та Таїландом підтвердив важливість авіаційного компонента навіть у конфліктах низької інтенсивності, у якому одна з сторін взагалі не має бойової авіації.

Російсько-українська війна це воєнний конфлікт високої інтенсивності, що характеризується кількістю сил (військ), які тривалий час застосовуються на оперативному та стратегічному рівнях збройного протистояння з явним або прихованим залученням збройних сил, озброєння (технологій) та розвідувальних можливостей союзних протиборчим сторонам держав. На цьому рівні інтенсивності у воєнному конфлікті переважно реалізуються цілі і інтереси регіонального і навіть більшого масштабу або цілі, які мають життєво важливе значення для кожної із сторін, що вступили у протиборство [9].

Порівняння таких воєнних конфліктів як Індія–Пакистан, Ізраїль–Іран, Камбоджа–Таїланд та російсько-української війни дозволяє виявити особливості застосування, що визначають роль і ефективність БЦЛ у воєнних конфліктах високої, середньої та низької інтенсивності [9].

Метою роботи є аналіз застосування багатоцільових літаків у сучасних регіональних воєнних конфліктах та виявлення особливостей їхнього бойового застосування залежно від характеру воєнного протистояння.

### Результати дослідження

***Воєнний конфлікт між Індією та Ісламською Республікою Пакистан*** (травень 2025 року) [2, 3].

Воєнний конфлікт між Індією та Ісламською Республікою Пакистан розгорнувся у період з 7 по 10 травня 2025 року. Повітряна операція “Вісь” (“Air Battle”) почалася 7 травня після ударів індійських ВПС по об’єктах сепаратистських угруповань на території Ісламської Республіки Пакистан та у пакистанському Кашмірі. У бойовій фазі взяли участь приблизно 110–125 багатоцільових літаків з обох боків. Обидві сторони застосували широкий спектр БЦЛ четвертого покоління та модернізованих зразків.

Загальна оцінка.

Індія продемонструвала високу точність і глибину ударів, досягнуту завдяки використанню сучасного високоточного озброєння та ефективній координації дій.

Ісламська Республіка Пакистан досягла значної ефективності у повітряних боях поза візуальним контактом завдяки застосуванню літаків J-10C із ракетами PL-15, технічній підтримці з боку КНР та координації дій, між різними родами військ у межах системи обміну даними Link 17 [2]. (розроблена в Ісламській Республіці Пакистан мережа для інтеграції датчиків з повітря, наземних засобів і супутникових систем. Вона забезпечила зв’язок між літаками J-10C, ЕАРК (типу AWACS) і системою управління, що дозволило ефективно координувати дальні повітряні удари, залишаючись у безпечному просторі й не виявляючи свої наміри противнику) [3].

Згідно з офіційною заявою голови ВПС Індії, Ізміра Прит Сингха, в травні 2025 року Індія збила шість пакистанських військових літаків, включаючи п’ять винищувачів та один великий літак спостереження, ймовірно типу AWACS, за допомогою ракет “поверхня–повітря” із застосуванням зенітної ракетної системи С-400[3]. Крім того, були пошкоджені F-16 на стоянці та ще один літак спостереження SAAB-2000 AWACS.

Ісламська Республіка Пакистан категорично заперечила втрати літаків, заявивши про фальсифікацію даних, та закликала до незалежної перевірки своїх повітряних ресурсів [3].

Незважаючи на розбіжності в офіційних даних, загальний баланс сил свідчить про частковий тактичний успіх Ісламської Республіки Пакистан в повітрі, однак стратегічну ініціативу у конфлікті зберегла Індія.

***Воєнний конфлікт між Ізраїлем та Іраном з 13 по 24 червня 2025 року*** [4, 5].

Воєнний конфлікт між Ізраїлем та Іраном тривав з 13 по 24 червня 2025 року. Повітряна операція “Rising Lion” розпочалася 13 червня масованими ударами ізраїльських ВПС по іранській ядерній інфраструктурі та об’єктах IRGC (Islamic Revolutionary Guard Corps Корпус вартових Ісламської революції). У бойовій фазі було задіяно понад 200 ізраїльських бойових літаків та ударну авіацію ВПС США, включно зі стратегічними бомбардувальниками і винищувачами п’ятого покоління [4].

Загальна оцінка

Ізраїль продемонстрував абсолютну перевагу у повітрі завдяки інтегрованому застосуванню БЦЛ F-35I “Adir”, F-15I “Ra’am” і F-16I “Sufa” у поєднанні з РЕБ, супутниковою розвідкою, спецопераціями та високоточними авіаційними засобами поразення [5].

Іран фактично уникав відкритих повітряних боїв, роблячи ставку на масовані ракетні удари та удари БЛА по ізраїльських містах і військових об’єктах, що мали обмежений тактичний ефект.

Згідно з оцінками військових аналітиків, операція “Rising Lion” досягла основних цілей: суттєво знизила ядерний потенціал Ірану та продемонструвала ефективність одночасного або скоординованого застосування сил і засобів, взаємодії авіації, БЛА та наземних систем у сучасному воєнному конфлікті високої інтенсивності [11].

***Воєнний конфлікт між Камбоджею та Таїландом*** (травень–липень 2025 року) [6].

Сторони мали значну авіаційну асиметрію: Таїланд володів сучасними багатоцільовими літаками, тоді як Камбоджа не мала бойової авіації.

Загальна оцінка

Конфлікт, що розпочався 28 травня 2025 року в районі “Смарагдового трикутника” та переріс у липні у широкомасштабні бойові дії, завершився перемир’ям 29 липня за посередництва Малайзії, США та КНР. Можна вважати, що Таїланд досяг переваги завдяки повітряному домінуванню, що забезпечило успішне поразення стратегічних об’єктів противника, підтримку власних наземних сил і обмеження маневреності камбоджійських підрозділів. Натомість Камбоджа, не маючи бойової авіації, зробила ставку на артилерійські удари та психологічний тиск, однак ці дії мали обмежену ефективність у контексті загального балансу сил. [6].

**Російсько-українська війна** (з 2022 по теперішній час) [7, 8].

Повномасштабна фаза російсько-українського воєнного конфлікту розпочалася 24 лютого 2022 року. Росія здійснила масштабне вторгнення на територію України одночасно з кількох напрямків. Цей крок ознаменував різку ескалацію локальних бойових дії на Донбасі. Попри початковий план швидко зламати оборону, вторгнення зустріло запеклий опір ЗС України і переросло у затяжну широкомасштабну війну, що охопила більшу частину української території.

Загальна оцінка

Баланс сил знаходиться у постійній динаміці під впливом зовнішньої допомоги Україні та впровадження нових технологій. Якщо на початку війни домінування РФ було явним, то у 2023–2024 роках Україна суттєво зміцнила свій “повітряний щит” завдяки сучасним західним системам. Це мінімізувало результативність російських авіаударів – частка збитих Україною ракет і БЛА постійно зростала. Отримані Україною F-16 та “Mirage 2000-5” вже інтегруються у систему оборони і набувають ударних спроможностей. Ці літаки, оснащені РЛС та ракетами “повітря–повітря” великої дальності західного виробництва, здатні відтіснити російську авіацію від лінії фронту. Нова зброя дає ЗСУ можливість ефективніше знищувати повітряні і наземні цілі противника. На кінець 2025 року повітряна війна в Україні характеризується високим рівнем взаємного стримування. Російська авіація не досягла своїх стратегічних цілей через стійку та модернізовану систему ППО України, а українські Повітряні Сили за підтримки партнерів поступово нарощують потенціал для переходу від оборони до наступальних дій у небі. Цей фактор може суттєво вплинути на подальший хід конфлікту.

## Висновки

Аналіз воєнних конфліктів Пакистан–Індія, Ізраїль–Іран, Камбоджа–Таїланд та Росія–Україна підтверджує, що багатоцільові літаки (БЦЛ) залишаються одним із ключових інструментів сучасних бойових дій. Їх ефективність визначається не лише льотно-технічними характеристиками, а й здатністю діяти в інтегрованому мережецентричному середовищі, досягаючи стратегічних результатів у поєднанні з далекобійними безпілотними літальними апаратами та ракетами.

Досвід показує, що успішність повітряних операцій забезпечується комплексним застосуванням авіації разом із безпілотними системами, засобами радіоелектронної боротьби та супутниковою розвідкою. У високотехнологічних конфліктах (Ізраїль–Іран, Пакистан–Індія) вирішальну роль відіграють ДПБ, стелс-технології, системи обміну даними та високоточна зброя, що дозволяє БЦЛ завдавати ударів без входження в зону дії ППО противника. В умовах повної авіаційної асиметрії (Камбоджа–Таїланд) БЦЛ забезпечують безперешкодне поразення стратегічних і тактичних цілей. В ситуаціях обмежених ресурсів однієї з сторін (Росія–Україна) БЦЛ застосовуються заощадливо переважно для завдання ударів далекобійною високоточною зброєю з рубежів недосяжних для авіації та засобів ППО противника.

Водночас тактика застосування БЦЛ в значній мірі залежить від спроможності противника наносити масовані удари крилатими ракетами (КР) та БЛА по аеродромах їх базувань. Майбутнє багатоцільової авіації полягає у поєднанні стелс-технологій, можливості вести ДПБ, мережецентричних технологій і високоточної зброї з активною інтеграцією у змішані повітряні групи, де пілотовані літаки виступають ядром, а БЛА підсилювачем їх бойового потенціалу.

Дослідження показало, що у конфліктах різної інтенсивності багатоцільові літаки виконують відмінні за змістом завдання. Тому актуальним є визначення такого складу бойової

авіації, який, з урахуванням умов України, забезпечить оптимальне формування парку БЦЛ для ефективного виконання оперативно-тактичних завдань

Список використаних джерел:

1. Multipurpose combat aircraft maximize versatility and efficiency in air warfare. URL: <https://www.bundeswehr.de/en/multipurpose-combat-aircraft-maximize-versatility-and-efficiency-5632134> (date of access: 18.08.2025).
2. At least two Indian jets appear to have crashed during Pakistan strikes, visuals show. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2025/05/09/fighter-jets-india-pakistan-attack> (date of access: 30.08.2025).
3. Waldron G. India's Rafales deliver message to Pakistan, but leave room for de-escalation URL: <https://www.flightglobal.com/fixed-wing/indias-rafales-deliver-message-to-pakistan-but-leave-room-for-de-escalation/162895.article> (date of access: 18.08.2025).
4. Drones raining down in Israel-Iran conflict reveal new reality of modern war. URL: [https://www.news.com.au/technology/innovation/military/drones-rain-down-in-israeliran/news-story/d0b5a5ece030abb54be5a1d2697a2a15?utm\\_source](https://www.news.com.au/technology/innovation/military/drones-rain-down-in-israeliran/news-story/d0b5a5ece030abb54be5a1d2697a2a15?utm_source) (accessed 30.08.2025).
5. Epstein J. The US military dropped new photos of the Operation Midnight Hammer B-2 Spirit bombers. Business Insider. URL: <https://www.businessinsider.com/us-military-photos-show-operation-midnight-hammer-b-2-bombers-2025-6> (date of access: 18.08.2025).
6. Cambodia and Thailand conflict: How do their militaries compare. URL: <https://www.google.com/search?q=Cambodia+and+Thailand+conflict%3A+How+do+their+militaries+compare> (date of access: 30.08.2025).
7. Epic failure: Ukrainian drone strike hits bomber fleet. Financial Times. 2025. URL: <https://www.ft.com/content/132e4327-11da-4412-b36b-7363604879e6> (date of access: 18.08.2025).
8. Russian Air Force (2025) Aircraft. URL: <https://www.wdmma.org/russian-air-force.php> (date of access: 18.08.2025).
9. Шмаков О.М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань. 5-те вид., переробл. і доповн. Харків: Академія ВВ МВС України, 2009. 518 с.

**Ярош Сергій Петрович** – доктор військових наук професор, професор кафедри тактики зенітних ракетних військ факультету зенітних ракетних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, вул. Сумська, буд. 77/79, інд. 61023, e-mail: [syarosh@ukr.net](mailto:syarosh@ukr.net) ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5208-9372>.

**Гриценко Павло Миколайович** – ад'юнкт науково-організаційного відділу Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, вул. Сумська, буд. 77/79, інд. 61023, e-mail: [phrytsenko23@gmail.com](mailto:phrytsenko23@gmail.com) <https://orcid.org/0009-0005-6235-4714>.

**Yarosh Serhiy Petrovych** – Doctor of Military Sciences, Professor, Professor of the Department of Anti-Aircraft Missile Forces Tactics, Faculty of Anti-Aircraft Missile Forces, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Kharkiv, Sumska St., building 77/79, ind. 61023, e-mail: [syarosh@ukr.net](mailto:syarosh@ukr.net) ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5208-9372>.

**Hrytsenko Pavlo Mykolayovych** – Adjunct Professor of the Scientific and Organizational Department of the Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Kharkiv, Sumska St., building 77/79, ind. 61023, e-mail: [phrytsenko23@gmail.com](mailto:phrytsenko23@gmail.com) <https://orcid.org/0009-0005-6235-4714>.

